

УДК 347.965:343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.2.26>

КУЗЬМІЧОВА-КИСЛЕНКО Є.В.

ГАРАНТІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ

GUARANTEES OF THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF A LAWYER IN CRIMINAL PROCEEDINGS: NATIONAL PRACTICE AND COUNCIL OF EUROPE STANDARDS

Стаття присвячена комплексному аналізу системи процесуальних гарантій професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні крізь призму національного законодавства та стандартів Ради Європи. Досліджено нормативно-правовий механізм охорони адвокатської таємниці, закріплений у ст. ст. 22 і 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Проаналізовано конвенційний стандарт ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у розрізі рішень Європейського суду з прав людини у справах «Німці проти Німеччини» (1992), «Головань проти України» (2012), «Смірнов проти Росії» (2007) та «Андре і інший проти Франції» (2008). Особливу увагу приділено Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, ухваленій 12 березня 2025 року, зокрема її ст. ст. 6, 8, 9 і 13, що встановлюють стандарти конфіденційності спілкування, процесуальних гарантій при обшуках і невідкладних заходів захисту. Досліджено практичні виклики, які постали перед адвокатурою України в умовах воєнного стану: системні порушення гарантій адвокатської діяльності, які зафіксовані у звіті Комітету НААУ (2025), а також нові законодавчі новели, ухвалені Законом № 4547-IX від 16 липня 2025 року щодо відповідальності за ототожнення адвоката з клієнтом.

Зроблено висновок, що система процесуальних гарантій адвокатської діяльності в Україні містить три структурні дефекти, виявлені шляхом порівняння з конвенційними стандартами, а саме: відсутність реальних заборонних повноважень представника адвокатського самоврядування при обшуку; відсутність вимоги щодо індивідуалізації предмета вилучення; відсутність механізму автоматичного зупинення використання вилучених матеріалів.

Констатовано, що Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката 2025 року є якісно новим рівнем міжнародно-правового регулювання, що встановлює чіткі зобов'язання держав щодо конфіденційності спілкування (ст. 6 § 3); процесуальних гарантій при обшуках (ст. 9 § 1(c)); заборони ототожнення (ст. 6 § 5) та невідкладного захисту (ст. 13). Підписання Україною цієї Конвенції 10 березня 2026 року визначає горизонт законодавчих змін.

Ключові слова: процесуальні гарантії адвоката, адвокатська таємниця, конфіденційність, правовий імунітет, обшук, стандарти Ради Європи, Конвенція про захист професії адвоката, ЄСПЛ, воєнний стан.

This article provides a comprehensive analysis of the system of procedural safeguards for the professional activities of attorneys in criminal proceedings, viewed through the lens of national legislation and Council of Europe standards. The author examines the legal framework for the protection of attorney-client privilege, as enshrined in Articles

© КУЗЬМІЧОВА-КИСЛЕНКО Є.В. – кандидат юридичних наук, доцент, кафедра кримінальної юстиції (Навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0003-3212-5652>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

22 and 23 of the Law of Ukraine “On the Bar and the Practice of Law” dated July 5, 2012, No. 5076-VI. The author analyzes the convention standard of Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the context of decisions by the European Court of Human Rights in the cases of “Nimitz v. Germany” (1992), “Golovan v. Ukraine” (2012), “Smirnov v. Russia” (2007), and “Andre and Others v. France” (2008). Particular attention is paid to the Council of Europe Convention on the Protection of the Profession of Lawyer, adopted on March 12, 2025, specifically its Articles 6, 8, 9, and 13, which establish standards for the confidentiality of communications, procedural safeguards during searches, and urgent protective measures. The study examines the practical challenges faced by the Ukrainian legal profession under martial law: systemic violations of guarantees for the practice of law, as documented in the report of the UNBA Committee (2025), as well as new legislative provisions adopted by Law No. 4547-IX of July 16, 2025, regarding liability for identifying a lawyer with a client.

It is concluded that the system of procedural guarantees of адвокатська діяльність in Ukraine contains three structural defects identified through comparison with conventional standards, namely: the absence of effective prohibitive powers of a representative of адвокатське самоврядування during searches; the absence of a requirement for individualization of the предмет вилучення; and the absence of a mechanism for automatic suspension of the use of seized materials.

It is established that the 2025 Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer constitutes a qualitatively new level of international legal regulation, establishing clear obligations of states regarding the confidentiality of lawyer-client communication (Art. 6 § 3); procedural safeguards during searches (Art. 9 § 1(c)); prohibition of identification of lawyers with their clients (Art. 6 § 5); and urgent protection measures (Art. 13). Ukraine’s signing of this Convention on 10 March 2026 defines the horizon of future legislative changes.

Key words: *procedural safeguards for lawyers, attorney-client privilege, confidentiality, legal immunity, search, Council of Europe standards, Convention on the Protection of the Profession of Lawyer, European Court of Human Rights, martial law.*

Вступ. Забезпечення процесуальних гарантій професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні залишається однією з центральних проблем сучасної правової доктрини, вирішення якої детермінує ефективність реалізації права на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Разом з тим початок військової агресії російської федерації проти України та введення воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [1] зумовили суттєві трансформації у здійсненні адвокатської діяльності, а також актуалізували проблематику дотримання гарантій її незалежності. Наразі особливої гостроти набуває проблема порушення гарантій адвокатської діяльності, що зумовлено, серед іншого, стрімким зростанням кількості кримінальних правопорушень, пов’язаних із збройною агресією.

Підтвердженням зазначеного є звіт діяльності за перше півріччя 2025 року Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, оприлюднений 2 липня 2025 р., щодо випадків порушення прав адвокатської діяльності в умовах воєнного стану. Відповідно до наведених у звіті даних, протягом I півріччя 2025 р. до Комітету надійшло 43 звернення адвокатів щодо порушення їхніх прав і гарантій професійної діяльності, з яких 32 стосувалися випадків ототожнення адвоката з клієнтом. А загалом у 2025 р. до Комітету надійшло 97 звернень, що стосуються порушень прав адвокатів і гарантій здійснення адвокатської діяльності [2].

Зазначені порушення переважно відбувалися в медійному просторі та нерідко супроводжувалися іншими формами протиправного впливу, зокрема, фізичний недопуск до судових засідань, нанесення тілесних ушкоджень, неправомірне вручення повісток і затримання, відкриття кримінальних проваджень проти адвокатів [2].

Серед іншого зафіксовано також інші порушення, зокрема затримання адвокатів під час надання правничої допомоги, спроби «силової мобілізації» захисників, вручення їм повісток у відповідь на зайняття правової позиції, застосування фізичної сили та перешкоджання доступу до клієнтів [3].

З урахуванням зазначеного посилення гарантій незалежності адвокатської діяльності є необхідною передумовою зміцнення принципу верховенства права в Україні. Це сприятиме не лише підвищенню рівня правового захисту адвокатів, але й зміцненню довіри до судової системи, що є невід'ємною складовою функціонування демократичної правової держави.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення комплексного порівняльно-правового аналізу системи процесуальних гарантій професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні на підставі положень КПК України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», практики ЄСПЛ та новітніх стандартів Ради Європи, зокрема Конвенції про захист професії адвоката 2025 року.

Результати дослідження. Втручання у діяльність адвоката та здійснення будь-якого впливу на нього у зв'язку з виконанням його професійних обов'язків є неприпустимим і прямо забороненим Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4]. Такі дії грубо порушують встановлені державою гарантії незалежності адвокатської діяльності, суперечать міжнародним стандартам незалежності адвокатури та свідчать про неправомірний тиск на адвоката. Наведене також призводить до порушення конституційного права особи на професійну правничу допомогу та доступ до правосуддя.

Тимчасове обмеження конституційних прав, передбачене ч. 2 ст. 64 Конституції України [5], не може поширюватися на гарантії справедливого судочинства, закріплені у ст. 6 Конвенції про захист прав людини [6], від яких Україна не відступала у порядку ст. 15 Конвенції в частині, що стосується права на правничу допомогу. Зазначене означає, що процесуальні гарантії, зокрема адвокатської таємниці, мають зберігати повний обсяг навіть за правового режиму воєнного стану.

Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 21 від 25 жовтня 2000 р. проголошує конфіденційність відносин між адвокатом і клієнтом фундаментальним принципом, зазначаючи, що будь-яке відступлення від цього принципу можливе лише за умови його сумісності з принципом верховенства права [7]. Принцип I § 6 Рекомендації зобов'язує держави вживати всіх необхідних заходів для забезпечення дотримання конфіденційності. Принцип V § 5(c), (d) зобов'язує адвокатські асоціації захищати своїх членів у випадках будь-якого розшуку або вилучення документів.

Новий рівень міжнародно-правового регулювання пов'язаний з ухваленням 12 березня 2025 року Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката [8]. 9 березня постійний представник України при Раді Європи підписав Конвенцію Ради Європи про захист професії адвоката. Конвенція встановила спеціальний моніторинговий механізм – Групу експертів із захисту професії адвоката (ГРАВО) – і визначила чіткі зобов'язання держав у чотирьох ключових сферах:

Конфіденційність спілкування. Стаття 6 § 3(b) Конвенції гарантує адвокатам право конфіденційного спілкування з клієнтами будь-якими засобами і в будь-якій формі. Стаття 6 § 3(c) закріплює, що адвокати не можуть бути зобов'язані розголошувати, передавати або давати свідчення щодо будь-якої інформації або матеріалів, отриманих від клієнтів [8].

Процесуальні гарантії при обшуках. Стаття 9 § 1(c) Конвенції зобов'язує держави забезпечити присутність незалежного адвоката або представника адвокатської асоціації під час будь-якого обшуку приміщень, транспортних засобів або пристроїв, що використовуються адвокатами в професійній діяльності, а також при вилученні або копіюванні документів і даних [8].

Заборона ототожнення. Стаття 6 § 5 Конвенції прямо передбачає, що адвокати не повинні зазнавати несприятливих наслідків внаслідок ототожнення їх із клієнтами або справами клієнтів [8].

Вказана норма знайшла безпосереднє відображення в Законі України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності» ухваленого в цілому Верховною Радою України 16 липня 2025 року [9]. 22 липня 2025 року зазначений Закон було скеровано на підпис Глави держави як Закон № 4547-IX. Станом на дату підготовки статті Закон не підписаний Президентом України.

Змістовно Закон № 4547-IX передбачає ключові новели, зокрема:

– доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 185-16 «Порушення заборони на ототожнення адвоката з клієнтом», якою встановлюється адміністративна відповідальність за публічне, у тому числі через медіа, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки, цифрові платформи, соціальні мережі, інтернет-ресурси, ототожнення особою адвоката з клієнтом, якому таким адвокатом надається професійна правнича допомога. Санкція

статті передбачає накладення штрафу в розмірі від 200 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– викладення статті 397 Кримінального кодексу України «Втручання в діяльність адвоката» в редакції, у якій деталізовано форми втручання в діяльність адвоката.

Метою зазначених змін є формування ефективного механізму забезпечення прав адвокатів і гарантій здійснення ними професійної діяльності, як невід’ємної складової реалізації конституційного права особи на професійну правничу допомогу [9].

Невідкладна процедура захисту. Стаття 13 Конвенції встановлює механізм термінового реагування ГРАВО у разі отримання достовірної інформації про ситуації, що потребують негайної уваги для запобігання або обмеження серйозних порушень Конвенції [8]. Аналогічного механізму в КПК України наразі не передбачено.

Аналіз практики ЄСПЛ засвідчує сталість правових позицій Суду щодо меж допустимого втручання у сферу адвокатської діяльності. У справі *Німіц проти Німеччини* (1992) ЄСПЛ констатував, що поняття «приватне життя» і «житло» у розумінні статті 8 Конвенції охоплюють професійну діяльність адвоката і його робочі приміщення [10]. Суд також наголосив, що посягання на адвокатську таємницю може негативно позначитися на здійсненні правосуддя і тим самим порушити права, гарантовані статтею 6 Конвенції.

У справі *Головань проти України* (2012) ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції у зв’язку з проведенням обшуку в адвоката без достатнього судового контролю [11]. Суд зазначив, що відповідні гарантії – зокрема присутність та дійова участь незалежного спостерігача – завжди мають бути доступними під час обшуку офісу адвоката для забезпечення того, щоб матеріал, захищений адвокатською таємницею, не було вилучено. При цьому такий спостерігач повинен мати обов’язкову юридичну кваліфікацію, бути пов’язаний адвокатською таємницею та наділений реальними повноваженнями для запобігання будь-якому можливому втручанням в адвокатську таємницю [11].

У справі *Смірнов проти Росії* (2007) ЄСПЛ наголосив на неприпустимості вилучення матеріалів, захищених адвокатською таємницею, без спеціальної судової санкції, яка визначає предмет дозволеного вилучення з достатньою конкретністю. Схожу позицію Суд підтримав у справі *Андре і інші проти Франції* (2008), зазначивши, що постанова про обшук, сформульована в загальних виразах, надає слідчим органам надто широкі дискреційні повноваження щодо предмета вилучення [11]. Ці ж стандарти підтверджені в справах *Бак проти Німеччини* та *Ромен і Шміт проти Люксембургу* [11].

Щодо порушень конфіденційності у місцях несвободи практика свідчить про ризики перехоплення комунікацій адвоката з клієнтом безпосередньо в місцях тримання під вартою під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що фактично нівелює право на захист [3].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що система процесуальних гарантій адвокатської діяльності в Україні, закріплена у ст. ст. 22, 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та ст. ст. 65, 234–236, 303 КПК України, містить три структурні дефекти, виявлені шляхом порівняння з конвенційними стандартами: відсутність реальних заборонних повноважень представника адвокатського самоврядування при обшуку; відсутність вимоги щодо індивідуалізації предмета вилучення; відсутність механізму автоматичного зупинення використання вилучених матеріалів.

Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката 2025 р. є якісно новим рівнем міжнародно-правового регулювання, що встановлює чіткі зобов’язання держав щодо конфіденційності спілкування (ст. 6 § 3); процесуальних гарантій при обшуках (ст. 9 § 1(с)); заборони ототожнення (ст. 6 § 5) та невідкладного захисту (ст. 13). Підписання Україною цієї Конвенції 10 березня 2026 р. визначає горизонт законодавчих змін.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ щодо ототожнення адвокатів з клієнтами на території України у період дії воєнного стану від 28 серп. 2025 р. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA.pdf
3. Звіт Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ. Зведений звіт про порушення професійних прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності з боку

ТІК та СП за 2022–2025 роки. К., 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/ZVIT_TCC.pdf

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

5. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

7. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 21 державам-членам про свободу здійснення адвокатської діяльності від 25 жовт. 2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf

8. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката від 12 берез. 2025 р. (CM(2024)191-add1final). *Неофіційний переклад НААУ*. URL: <https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html>

9. Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності» : законопроект № 12320 від 16 груд. 2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=12320&conv=9>

10. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Німіц проти Німеччини» від 16 груд. 1992 р. Заява № 13710/88. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>

11. Островська М. Практика ЄСПЛ в контексті обшуків у адвокатів. *Публікація НААУ*. 19 серпня 2016 р. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/1730-praktika-espl-v-konteksti-obshukiv-u-advokativ.html>

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026